

Voorwoord 2012

In 1975 liet de Nederlandse auteur Willem Frederik Hermans (1921-1995) het boek *Onder Professoren* (OP) verschijnen. Een zekere prof. dr. B.J.O. Zomerplaaq uit Paterswolde – een rustiek dorpje nabij Groningen – maant ons in het *Nawoord* dat OP niet te beschouwen is als een sleutelroman. Deze Zomerplaaq is een volstrekt verzonnen persoon en de werkelijkheid laat zich dus anders vermoeden.

Destijds was WFH lector aan de Rijksuniversiteit te Groningen. Hij raakte daar belasterd, niet alleen binnenskamers maar ook via denigrerende uitlatingen in kranten en officiële kamervragen. “Hermans is een nagel aan onze doodkist, we zijn hem liever kwijt dan rijk,” aldus zijn Groningse collega prof. drs. R. Tamsma in het *Algemeen Dagblad* 29 december 1971.

De laster luidde dat WFH in gebreke bleef in het werk waarvoor hij was aangesteld. Hij zou meer aandacht schenken aan zijn literaire dan het gewone werk. Een nader onderzoek in 1972 heeft Hermans van blaam vrijgepleit, maar het universiteitsbestuur behandelde hem weinig ruitelrijk en deed niets ten aanzien van degenen die de laster waren begonnen. Hermans nam ontzet (‘vrijwillig’) ontslag en vertrok naar Parijs. OP vormt zijn reactie op dit universitaire milieu.

In 1977 ontving WFH de PRIJS DER NEDERLANDSE LETTEREN. Hij is onomstotelijk één van de grootste Nederlandse schrijvers van de laatste eeuw.

Wie anno 2012 OP ter hand neemt merkt dat dit niet zijn beste werk is. De grapjes zijn wat flauw, de sfeertekening is weliswaar accuraat ten aanzien van dat universitaire milieu maar daardoor wat benauwd en weinig inspirerend. De aandacht voor sex is eigenlijk buiten proportie en gemankeerd door een denkelijk fletse frustratie van een heer op leeftijd. Dit alles heeft ook een logische verklaring. WFH verdedigt zich tegen de laster en pijn hem aangedaan, maar hij mag ook weer niet té scherp zijn want anders ontstaat de verdenking van rancune en slaat alles als een boomerang op hemzelf terug. Hij moet wel ingetogen en vergoelijkend en begrijpend zijn, hij moet die heer op leeftijd uitbeelden. Op deze manier is OP dus dubbel teleurstellend: niet alleen wordt de werkelijke affaire verhuld beschreven maar ook mist men de brilte en scherpe pen van WFH’s eerdere *Mandarijnen op Zwavelzuur* en het ook aan te bevelen latere *Malle Hugo*.

Ikzelf kom in OP voor, zelfs onder eigen naam, Lucas Kroondijk, als één van de ‘student-aktivisten’. Ik was destijds zijn student-assistent en ik was toen reeds een groot bewonderaar van zijn werk zowel in de

wetenschap als in de literatuur. Het was een aardigheidje van WFH mij te noemen. Op deze wijze bedankte hij me voor de aandacht en morele steun die ik hem steeds gegeven heb. Toen de affaire losbarstte sprak hij me vaak aan. Hij stond me daarbij toe mijn eigen aantekeningen bij te houden. Hij heeft me het manuscript van OP vooraf laten lezen en we hebben samen veel plezier ontleend aan de avonturen die hij ons en de lasteraars liet beleven.

Zijn manuscript heeft nog verschillende titels gehad: van *Onder niets gebukt* (concept) (1971) naar *Mij krijg je er niet onder* (concept) (1972) naar *Onder medewerkers* (concept) (1973) naar *Zonder medewerkers* (concept) (1974) naar uiteindelijk *Onder Professoren* (1975). Men begrijpt dat hij in die dagen met niets anders bezig is geweest (behalve zijn werk natuurlijk, dat hij goed deed). Enkele jaren later zette de overheid alle lectoraten overigens om naar professoraten, zodat indien hij wat langer zou zijn gebleven het “prof. dr. W.F. Hermans” zou zijn geworden, met misschien ook weer een andere titel voor het boek (misschien wel *Ik, professor* zoals *Ik, Jan Cremer* of ook *I, Robot* ?).¹

Inmiddels zijn meer dan drie decennia verstreken en ikzelf ben nu voorbij de leeftijd die WFH had toen dit alles speelde. WFH is ook al tig-vijf jaar niet meer onder ons.² Ik zag aanleiding het geluk te overdenken dat ik ooit zo’n prachtig mens gekend heb en dit inspireerde me mijn aantekeningen nog eens door te nemen. Op deze manier werd ik ook getroffen door de bovengenoemde logisch inherente nadelen van OP. Het ware verhaal van 1970-1975 is nog niet verteld. De juiste toon is nog niet gevonden. De lasteraars hebben besmuikt rond mogen lopen terwijl zij zich tot hun kindskinderen zouden moeten schamen.

Ik heb me afgevraagd of ik mijn aantekeningen aan de biograaf van WFH ter beschikking moest stellen, of eventueel aan een andere literaire of historische onderzoeker of journalist. Mijn beslissing is een andere. WFH kennende zou hij mijn beslissing van harte toejuichen. Het procedé is nu als volgt: Ik huld me in de mantel van WFH zelf en ik gebruik zijn pen, zijn wapen, maar dan met de hormonen van een *King Kong*, een spierbundel met haar op de tanden. Het werkelijke verhaal zal nu verteld worden, en in de stijl van *Mandarijnen op Zwavelzuur*, met naam en toenaam: de schande zal gewroken worden ! Men zal zich gaan schamen daar in het Noorden, men zal wensen dat de aarde zich

¹ Ik schrijf overigens altijd “spatie ?” voor het vraagteken aan het einde van een vragende zin. Iedereen laat die spatie weg maar dat is fout. Het vraagteken is een stylistische weergave van “Q.” wat weer een afkorting is van *Quaestio*, Latijn voor *Ik vraag het*. Dat is dus een hele uitdrukking en verdient apart te staan. Dan navenant voor het uitroepteken.

² Tig = tien, tig-een = elf, ..., twee-tig = twintig, twee-tig-een, ..., enzovoorts.

opent en alles verzwelgt, en iedere trilling van de aarde door het opbrandend aardgas zal de schaamte en vrees daar huizenhoog opjagen.

Ach, ik zomerplaag ook wel een beetje. WFH heeft zelf het goede voorbeeld gegeven door lichtvoetig met het opgeblazen academisch leven de draak te steken – want lichtvoetig is uiteindelijk de juiste beschrijving van OP. Het past mij niet dit goede voorbeeld van WFH nu te ontcrachten door de indruk te wekken alsof het hele Noorden zou moeten boeten voor het kwalijk gedrag van zo'n Tamstra – althans zoals beschreven in OP en mogelijk gemodelleerd naar de echte Tamsma. Nee, mijn werkelijke bedoeling is een andere. Leven en laten leven, dat is de grootste wijsheid. Meer dan drie decennia zijn er verstreken en deze geven ons het voordeel van een gepaste afstand. De tijd heelt alle wonden. Laat het ware verhaal van 1970-1975 nu verteld worden zoals het was, zodat menselijke grootheid en menselijke falen in hun ware dramatische perspectief tot leven komen.

De structuur van het boek is als volgt: In 1977, toen WFH zoals gezegd de PRIJS DER NEDERLANDSE LETTEREN ontving, heb ik mijn aantekeningen reeds voor mogelijke publicatie bewerkt. Uit piëteit voor de positie van zowel WFH zelf als van onschuldig betrokkenen heb ik deze bewerking uiteindelijk maar in de la gelegd. In de huidige situatie is publicatie echter mogelijk en zelfs wenselijk geworden. Het materiaal is weer bewerkt en leesbaar gemaakt voor een lezer uit 2012 die gewend is geraakt aan een hoger tempo met snelle wisselingen in perspectief.

In deze tijd speelt ook het internet een rol en ook daar heeft de kwestie aandacht gekregen.³ In mijn eigen *Nawoord* kom ik op de materie terug. Het is vanzelfsprekend van belang een goed onderscheid te maken tussen de kwestie die in 1970-1975 speelt en onze eigen tijd en interpretatie. Ik zeg dit er maar bij, het boek staat vol vanzelfsprekendheden, die de goegemeente desondanks toch niet zo ervaart.

Willem Freselijk Haarmens, 28 april 2012

(onder verantwoordelijkheid van Lucas Kroondijk, hoogleraar te Wageningen)

³ <http://www.geschiedenis24.nl/andere-tijden/afleveringen/2002-2003/Onder-professoren.html>